

**Wiesław MRUGAŁA**

*Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej  
im. Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego – Koszalin*

## **CENTRALNA SZKOŁA STRAŻY GRANICZNEJ II RP (1928 – 1939)**

Od samego początku funkcjonowania Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie szkoła dostosowywała swoją strukturę organizacyjną do zadań szkoleniowych wykonywanych na rzecz granicy. Funkcjonowanie Ośrodka zbiegło się z czasem wielkich zmian na granicy państwowej. Zmiany ustrojowe jak i społeczno – gospodarcze w Polsce i Europie spowodowały pojawienie się nowych zagrożeń na granicy państwowej. Straż Graniczna musiała stawić czoła nielegalnym przekroczeniom granicy państwowej na wielką skalę, przemytowi towarów, samochodów, narkotyków w ilościach dotychczas niespotykanych. Było to tym bardziej ważne, że od 1 maja 2004 roku polska Straż Graniczna zaczęła ochraniać także zewnętrzną granicę Unii Europejskiej.

Wszystko to sprawiło, że funkcjonariusze musieli sprostać tym nowym i trudnym zadaniom. Musieli posiadać wszechstronną wiedzę nie tylko teoretyczną, ale przede wszystkim praktyczną. Zadanie przygotowania funkcjonariuszy do wykonania tych zadań zostało powierzone przez Komendanta Głównego Straży Granicznej właśnie ośrodkom szkolenia, w tym także Centralnemu Ośrodkowi Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie. Zmieniać musiano w koszalińskiej szkole wiele, zaczynając od nowych programów szkolenia do uzupełnienia kadry przygotowanej do wykonywania nowych zadań dydaktycznych włącznie.

W historii naszego kraju istniała już kiedyś szkoła, której zadania i specyfika podobna jest w wielu momentach do współczesnych szkół Straży Granicznej.

W 1928 roku na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 marca 1928 roku utworzona została nowa formacja do ochrony granic: północnej, zachodniej i południowej – Straż Graniczna. Z tym dniem Centralna Szkoła Straży Celnej została przekształcona w Centralną Szkołę Straży Granicznej w Górze Kalwarii. Od samego początku szkołę poddano zmianom, zmieniając jej strukturę i dostosowując ją do nowych zadań, jakie miała do wykonania.

Zwiększono etaty i poddano zmianom dotychczasowy program szkolenia, dostosowując go do nowych zadań stojących przed Strażą Graniczną. Od samego początku zadaniem Centralnej Szkoły Straży Granicznej opartej na regulaminie szkół wojskowych, było przygotowanie jej słuchaczy do należytego pełnienia służby w ochronie granic i walki z przemytem.

Do działającej do 1928 roku Straży Celnej miano duże zastrzeżenia w związku z jej małą skutecznością w ochronie granicy państwowej. Teraz od szeregowych, podoficerów i oficerów Straży Granicznej oczekiwano pełnego profesjonalizmu i skuteczności w działaniu. Do tego właśnie miała przygotować ich nowa Centralna Szkoła Straży Granicznej w Górze Kalwarii.

Szkoła miała stałą strukturę organizacyjną. W jej skład wchodziła komenda i 3 kompanie szkolne.

W skład komendy wchodził:

- *komendant szkoły* (podlegał on bezpośrednio Komendantowi Straży Granicznej i był przełożonym wszystkich oficerów i szeregowych szkoły);
- *zastępca komendanta szkoły* (był odpowiedzialny za opracowywanie programów szkolenia i nadzór nad ich realizacją);
- *kwatermistrz* (do jego zadań należało dbanie o wyposażenie szkoły, zaopatrzenie materiałowe oraz nadzór nad administracją i konserwacją budynków i wyposażenia);
- *adiutant* (był on odpowiedzialny za redagowanie rozkazów i załatwianie wszystkich prac kancelaryjnych);
- *personel kancelaryjny*;
- *personel pomocniczy*.

W skład kompanii szkolnych wchodził:

- *dowódca kompanii* (odpowiedzialny był on za wychowanie i wyszkolenie stanu osobowego kompanii oraz za sprzęt materiałowy i wyszkolenia);
- *3 dowódców plutonów*, z których najstarszy stopniem był zastępcą dowódcy kompanii (odpowiedzialni byli oni za wyszkolenie swoich podwładnych);
- *szeft kompanii* (był odpowiedzialny za pracę kancelaryjną i porządku wewnątrz kompanii);

- *personel instruktorski;*
- *przydzieleni elewi.*



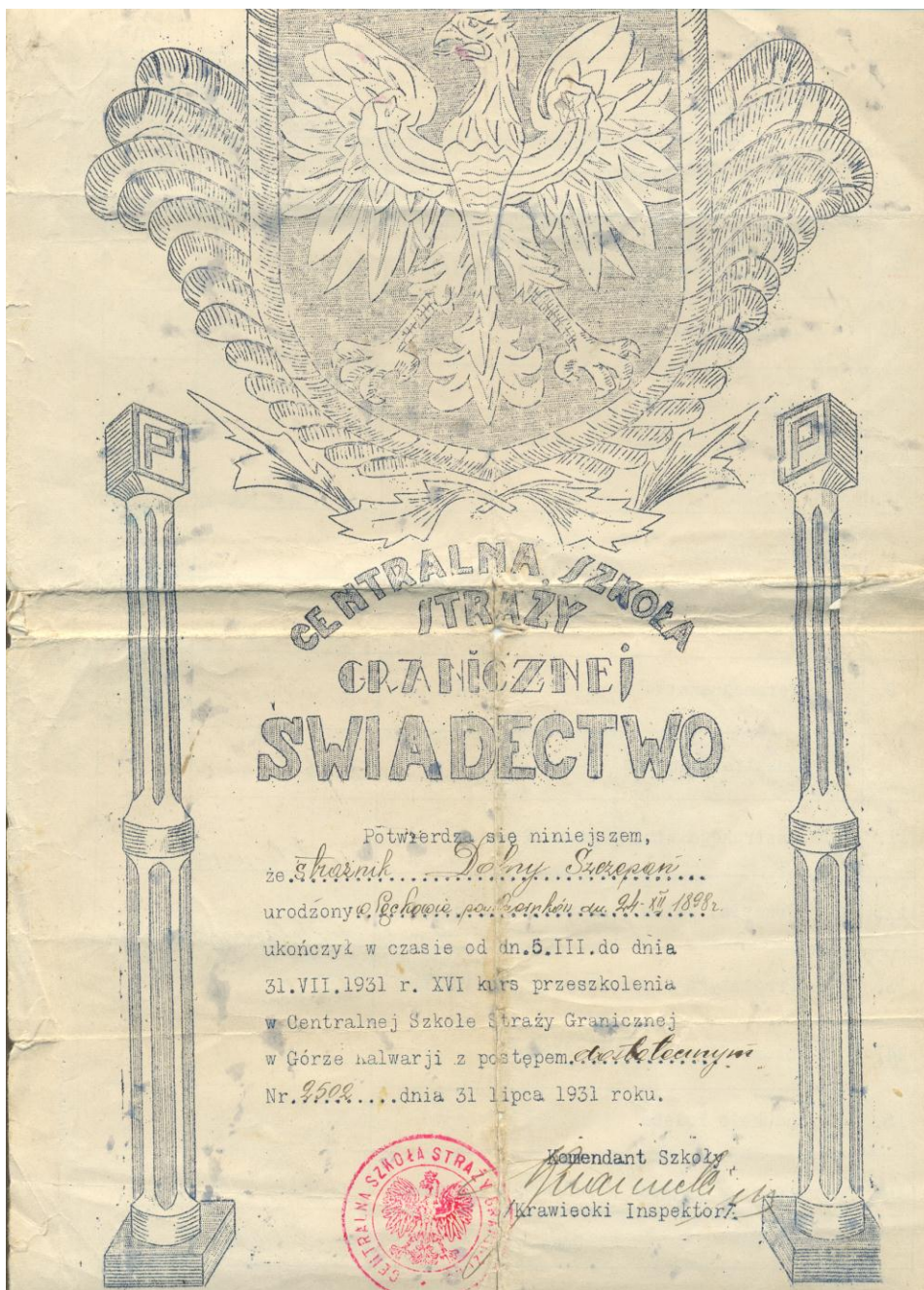
*Słuchacze Centralnej Szkoły Straży Granicznej w izbie mieszkalnej (zdjęcie ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Pile).*

W Centralnej Szkole Straży Granicznej organizowano kursy doszkolenia szeregowych Straży Granicznej. Trwały one 5 miesięcy a słuchacze przenoszeni byli na ten okres do stanu osobowego szkoły.

Innym rodzajem kursu był 3 miesięczny kurs dla kierowników placówek I-szej linii, na który z kolei słuchacze byli delegowani do szkoły na czas trwania kursu. Wymagano, aby kandydaci na ten kurs wyróżniali się między innymi bystrością umysłu, inteligencją, zrównoważonym charakterem oraz opanowaniem niezbędnych wiadomości z zakresu służby granicznej.

W szkole bardzo dużą wagę przywiązywano także do wychowania fizycznego i sprawności szkolonych elewów. Działały sekcje sportowe, a szkoleni uprawiali szereg dyscyplin sportowych, w tym także sztuki walki.

W Straży Granicznej II RP organizowane były również poza szkołą inne rodzaje kursów dla funkcjonariuszy, na przykład kursy narciarskie, a także trwające 2 tygodnie kursy fotograficzne.



**Świadectwo ukończenia kursu CSSG  
(ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Pile).**

Z dniem 15 kwietnia 1929 roku do Centralnej Szkoły Straży Granicznej włączono nowo uruchomiony Zakład Tresury Psów Granicznych.

Podstawowym zadaniem Zakładu Tresury Psów Granicznych było wyszkolenie przewodników i psów do służby śledczej i granicznej dla placówek granicznych I-szej i II-giej linii. Kurs dla psów do służby śledczej trwał 8 – 9 miesięcy, natomiast dla psów do służby granicznej 4 – 6 miesięcy.

W skład Zakładu Tresury Psów Granicznych wchodził:

- kierownik zakładu,
- zastępca
- i personel pomocniczy<sup>1</sup>.

Program szkolenia, instrukcje dotyczące szkolenia przewodników i użycia psów w służbie śledczej i granicznej oraz regulamin służby wewnętrznej w Zakładzie opracowywany był przez Kierownika Zakładu i zatwierdzany przez Komendanta Straży Granicznej.

Kandydaci na przewodników musieli spełniać następujące warunki:

- mieć ukończony kurs przeszkolenia w Centralnej Szkole Straży Granicznej;
- mieć wrodzone zamiłowanie do psów;
- charakteryzować się sprytem, statecznością i cierpliwością;
- mieć nienaganne zdrowie;
- być kawalerami.

Pierwszeństwo w dostaniu się na kurs mieli kandydaci zgłaszający się ochotniczo.

Do Centralnej Szkoły Straży Granicznej na kursy kierowani byli prawie wszyscy nowo przyjęci do Straży Granicznej. Przez cały okres funkcjonowania szkoły jej kadra, łącznie z Zakładem Tresury Psów Granicznych, liczyła około 50 oficerów, szeregowych i pracowników cywilnych.

---

<sup>1</sup> Archiwum Straży Granicznej (dalej: ASG), sygn.1045/55, *Rozkaz organizacyjny nr 2 Komendy Straży Granicznej z dnia 29.09.1929 r.*



*Pokaz szkolenia psów służbowych w Straży Granicznej  
(zdjęcie ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Pile).*

Stan osobowy Szkoły ulegał zmianie w zależności od ilości szkolonych. Przykładowo 25 września 1929 roku przedstawiał się następująco:

- *oficerów* – 19, w tym:
  - nadkomisarzy – 2,
  - komisarzy – 5,
  - podkomisarzy – 9,
  - aspirantów – 3;
- *szeregowych* – 420, w tym:
  - starszych przodowników – 7,
  - przodowników – 17,
  - starszych strażników – 35,
  - strażników – 37,
  - strzelców elewów – 324<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> ASG, sygn.1045/62, *Rozkaz organizacyjny nr 8 Komendy Straży Granicznej z dnia 25.09.1929 r.*

W kwietniu 1933 roku Centralna Szkoła Straży Granicznej wraz z Zakładem Tresury Psów Granicznych została przeniesiona do nowych obiektów w Rawie Ruskiej<sup>3</sup>. Były to obiekty, posiadające lepsze warunki zakwaterowania i szkolenia. Rodzaje kursów, czas ich trwania oraz liczba uczestników uzależnione były od aktualnych potrzeb Straży Granicznej. Im bardziej zbliżał się rok 1939, tym w programach szkolenia pojawiało się coraz więcej przedmiotów wojskowych.

Przygotowywano szkolonych do obrony granic ojczyzny, choć do końca wierzono, że uda zachować się pokój. Niestety wrzesień 1939 roku rozwił te nadzieje i przerwał działalność Centralnej Szkoły Straży Granicznej. Jej kadra i wychowankowie stanęli z bronią w rękę w obronie ojczyzny.



*Od prawej: autor artykułu płk dypl. SG rez. Wiesław Mrugała – były komendant Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie, płk SG Przemysław Schielke – komendant COS SG w Koszalinie, płk SG Marta Krukowska – zastępca Dyrektora Biura Kadr i Szkolenia KG SG w Warszawie oraz ppłk SG Henryk Raczkowski – obecny komendant CS SG w Kętrzynie, podczas mszy świętej poprzedzającej Seminarium Historyczne.*

<sup>3</sup> ASG, sygn.1045/63, Rozkaz organizacyjny Komendy Straży Granicznej nr 3 z dnia 29.04.1933 r.

## MATERIAŁY Z SEMINARIUM HISTORYCZNEGO

---

Mrugała Wiesław, Centralna Szkoła Straży Granicznej II RP (1928 – 1939), Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia nr 2/08, Koszalin 2008.